

Димитрина ХАМЗЕ

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, България

СЕКСИЗМЪТ – МЕЖДУ РЕАЛНОТО И ВЪОБРАЖАЕМОТО (върху лингвистичен материал от полския и българския език)

Dimitrina HAMZE

Paisii Hilendarski University of Plovdiv, Bulgaria

SEXISM – BETWEEN THE REAL AND THE IMAGINED (on linguistic material from the Polish and Bulgarian languages)

С понятията феминизъм и сексизъм непрекъснато се спекулира. Вместо да се прояснява тяхното съдържание, благодарение на мотивите, които определят прагматичната им функционалност, то става все по-мътно и манипулируемо. Целта на изследването е с помощта на привлечения езиков материал да се анализират основанията за едно или друго твърдение, придобило статута „ултиматум“ за незабавна промяна на завареното положение, и да се предложи различен концептуален ракурс на проблематиката. Използваните изследователски методи са: когнитивно-прагматичният, психолингвистичният, сравнителният и семантико-аналитичният. Резултатите потвърждават съмнителния статус на езиковия сексизъм и изместват акцента от полето на обвинения към противоположния пол, върху личностното самоусъвършенстване и ползотворното общуване, което би довело до трайна и перспективна междуполова връзка.

The concepts of feminism and sexism are constantly being speculated upon. Instead of clarifying their content, thanks to the motives that determine their pragmatic functionality, it becomes increasingly blurred and manipulable. The purpose of the research is, with the help of the linguistic material involved, to analyze the grounds for one or another statement, which has acquired the status of almost an „ultimatum“ for an immediate change of the existing situation, and to propose a different conceptual angle of the problem. The research methods used are: cognitive-pragmatic, psycholinguistic, comparative and semantic-analytical. The results confirm the questionable status of linguistic sexism and shift the emphasis from the field of accusations to the opposite gender to personal self-improvement and fruitful communication, which would lead to a lasting and promising gender relationship.

Ключови думи: сексизъм, феминизъм, основания, език, комуникация, перспективи.

Keywords: sexism, feminism, grounds, language, communication, perspectives.

Под сексизъм обикновено се разбира комплекс от предразсъдъци и предубеждения в отношението към хората по полов признак, като най-често е на фокус отношението на мъжете към жените във всички сфери на живота. Оттук следва, че понятието е не само тясно свързано с феминизма, но представлява основния доказателствен инструмент на неговите представителки в претенциите им за дискриминация. Според Наталия Анна-Михна феминистичната идеология представлява система от възгледи и представи за функционирането и ролята на сексизма в дадено общество (Michna 2018: 36). Самият опит за обяснение на сексизма – по наше мнение не особено убедителен – има остро субективен и манипулативен характер. Феминизмът на свой ред е спектър от идеологически, политически и социални убеждения, които прерастват в активни движения, ориентирани към разширяване и изравняване на политическите, икономическите, социалните и личните права на жените с тези на мъжете, т.е. към преодоляване на сексизма. Езиковият материал, с превес на фразеологията, към която отнасяме и проverbsиалния масив, е добра аргументативна база за изучаване на основанията, довели до един или друг вербален екстракт. Сексистките „мъглявини“ и феминистичните пориви се коренят в убеждението за негативна позиция на мъжете спрямо жените, която е причина за тяхното подценяване и дискриминиране.

1.0. Негативната мъжка перспектива като привиден индикатор за наличие на сексизъм

Жените са убедени, че мъжете са несправедливи и че постъпват лошо с тях. Това ги кара да се чувстват постоянно подценени и пренебрегнати, вероятно защото не търсят скритите зад вербалния пласт основания за експлицитното твърдение. Ако биха проявили по-голяма психологическа проникателност и чувствителност, щяха да разчитат криптираните послания на външно заявеното и да възстановяват скрития текст на мъжките констатации. Нямаше да се чувстват засегнати, но и навярно щяха да бъдат лишени от удоволствието да се изживяват като неуморни боркини за справедливост. Ето някои пословици, които ядосват жените, убедени в техния нападателен характер. Те обаче не са подплатени с лоши намерения и не означават, че мъжът по-малко желае жената: *Niewista karności potrzebuje*¹. („Жената заслужава наказание.“); *śladka idiotka* (‘сладка идиотка’ – за хубава и мила жена, но слабо интелигентна и инфантилна); *głupia jak gęś* („глупава като гъска“); *Baba ma tyle rozumu co kura; a mądra baba tyle, co dwie kury*. („Жената има толкова разум, колкото една кокошка; а умната жена толкова, колкото две кокошки.“); *Białogłowie pstro w głowie*. („На жената ѝ е хаос в главата.“); *Babska droga od pieca do proga*. („Пътят на жената е от печката до прага.“); *Długie włosy, a rozum jak u*

¹ Полските пословици са ексцерпирани от следните източници: PNW, 2003; SPP, 2004; SF, 2007; PKU, 2021.

kokoszy. („Дълга коса, а разум колкото на кокошка.“); Dużo na głowie, mało w głowie, jeszcze mniej w sercu – dziś się kobietą zowie. („Много на главата, малко в главата, още по-малко в сърцето – днес това се нарича жена.“); Głupia baba gorsza niż szarańcza. („Глупавата жена е по-лоша от напаст.“); U dziewczyny lichy rozum jak pajęczyna. („На момичето разумът е тънък като паяжина.“); Ukończyła wyższą szkołę gotowania na gazie. („Завършила е Висшия институт по готварство на газов котлон.“); Żeńska głowa bardzo jałowa. („Женската глава е много ялова.“); Piękna główka, ale czcza. („Хубава главица, но празна.“); Ile białych wron, tyle mądrych żon. („Колкото бели врани, толкова умни жени.“); Dla kobiety fakty, logika, rozum - nic nie znaczą: ona rządzi się uczuciem i kaprysem. („За жената фактите, логиката, разумът нищо не означават, тя се ръководи от чувството и каприза.“); To kobieta decyduje o życiu mężczyzny. To ona rozbawia go rozumem, siłą i wolą. („Жената определя живота на мъжа. Тя го лишава от разум, сила и воля.“); Żona ładna zawsze zdradna. („Хубавата жена винаги е невярна.“); Kto się w starej babie kocha, ten dwa razy grzeszy: Papa Boga obraża i diabła ciejeszy. („Който е влюбен в стара жена, върши двоен грях: обижда Бога и радва дявола.“); Gdzie baba rządzi, tam diabeł błędzi. („Където управлява жената, там дяволът скита.“); O dobrą żonę trudniej niż o białego kruka. („Добра жена е по-трудно да намериш, отколкото бял гарван.“); Жената е дългокоса, плиткоумна²; Жената е дългокрака, но плиткоумна; Хубава глава, ама мозък няма; Жена кога ходи на пазар или на сватба, четиридесет дена ум ѝ не дохожда; Очи на икони, ум на кокоши; Жената е голям дявол или по-лукава от дявола; Възгледите на жените са следствие на техните чувства; Змия усойница; Жена вечна злина.

Има ли основателни причини за т.нар. „негативно“ отношение на мъжа към жената – което всъщност в повечето случаи е част от магическата игра в междуполовото привличане и изпълнява ролята на „афродизиак“, – или то наистина е злонамерено, с цел да бъде злепоставен полът? Аргументите в полза на протестните вълни срещу прословутата физическа, социално-икономическа и културно-историческа мощ на мъжа като повод за власт, доминация и насилие, не са необорими. Ето и някои контрааргументи, които ги оборват: 1) Физическото превъзходство на мъжа е безспорно, но то не се доказва и не намира израз изключително и непременно в актове на насилие. Мъжът със сигурност не изпитва удоволствие, когато злоупотребява със силата си (освен ако не е садист). Без значение с каква доза ирония ще я коментираме и къде ще я отнесем терминологично – към есенциализма, т.е. биологичния детерминализъм или към нещо друго, фактът си е факт, и от него по естествен и логичен път произтичат определени реакции и явления, независимо от това дали ни харесват, или не. Франческо Алберони обръща специално внимание на факта, че мъжът е физически по-силен от жената, има по-силна мускулатура, по-здрава костна

² Българските пословици са екскерпирани от следните източници: БНТ, т. 12, 1963; НГ 1, 1975. БПП, 1986, БППХД, 2003.

система и по принцип е по-висок. Хилядолетия наред е бил ловец и воин. Затова е и по-агресивен. Обича състезанието, борбата, силовите спортове. Жената, разбира се, е привлечена от тялото на мъжа, от силата му, но същевременно се страхува от него (срв. Алберони 2005: 68). Страхът е нещо нормално. Физическото превъзходство също е „афродизиак“, представлява притегателна сила за противоположния пол, а освен това е упование и закрила за нежната половина на човечеството. То придава и по-голяма обществена значимост на личността, обуславя доминантната ѝ роля в обществото. *Kobiety lubią siłę, ale jej nie naśladowują. Mężczyźni – delikatność, ale jej nie odwzajemniają.* („Жените обичат силата, но не я имитират. Мъжете – деликатността, но не ѝ подражават“). 2) Негативният отзвук на повечето пословици за жени обикновено се свързва с тенденциозно сексистки интенции. Ние не можем да знаем нито причините, нито комплекса от ситуативни фактори, нито тесния и широк психоемоционален и социален контекст на пораждане на дадена пословица с негативен акцент, за да правим категорични и повърхностни генерализации, облягащи се само на формално-експлицитното, но можем да правим психологически анализи и прогнози, както и да конструираме вербално-поведенчески модели като начин за отреагиране на определени емоционални дразнителни. Реакцията може да е напълно спонтанна и моментна, под влияние на афект, на емоционално заслепение. А може да бъде и „камуфлаж“ на съвсем различен подтекст. Това означава, че продукторът, излъчвайки негативната си констатация, не прави нито трайна и неизменна характеристика на „половинката“ си, нито възнамерява стратегически да отхвърли целия ѝ пол. Най-вероятно минути или час след „изригването“ си вече е забравил както за гнева, така и за причината му. В подкрепа на това твърдение отново изплуват паремииите с контрастна оценка, както и тези с антитетично съдържание (и устройство) в рамките на една и съща паремийна единица: *Z kobietami wielka bieda, lecz bez kobiet żyć się nie da.* („С жените е голяма мъка, но без тях не може да се живее.“); *Kto kogo miłuje, wad jego nie czuje.* („Който обича, не вижда недостатъците на любимия си.“); *И с жена мъка, и без жена мъка; Жена трябва за зло и за добро; С тебе, жено, зле, а без тебе – по-зле; Жената е колкото сладка, толкова и горчива; Добра жена – мъжу рай, зла жена – мъжу ад; Зла жена и от море по-зла, добра жена и от имане по-добра; Шипка без тръне, жена без злоба не бива.*

Амбивалентните вектори в провербиалните фрази изравняват по ценност двата пола: *Piękno jest dla kobiety ważniejsze niż inteligencja, bo mężczyznom łatwiej przychodzi patrzenie niż myślenie.* („Красотата е за жените по-важна от интелигентността, защото на мъжете им е по-лесно да гледат, отколкото да мислят.“). В крайна сметка двата пола не могат един без друг, а това автоматично изравнява позициите им в двойката: *Kobiety bez towarzystwa mężczyzn więdną, a mężczyźni bez kobiet głupieją.* („Жените без мъжка компания повяхват, а мъжете без женска – оглупяват“); *Жена трябва и за зло, и*

за добро; Човек без жена като пън опален; Мъж без жена е като гърне без ръчка.

Следователно мъжът е в значителна степен обективен – вижда и хубавото и лошото. Ако обаче, по естествен път, правопрпорционално на увеличаващите се негативни наблюдения и емоции, „захранили“ отрицателните квалификации в пословиците, нараства количествено и общият обем на негативните паремии, балансът между позитивно и негативно няма как да не се наруши – в полза на негативното. Богатството и значимостта на житейския опит не са за пренебрегване: *Kobiety godne czci i miłości są tak rzadkie jak geniusze. Dla takich kobiet warto stawiać świątynie, dla zwykłych, wystarczy szalasy z lustrem, kuchnią i jednym łóżkiem.* („Достойните за преклонение и любов жени са толкова рядко явление, колкото гениите. За такива жени трябва да се издигат храмове, а за обикновените са достатъчни колиби с огледало, кухня и едно легло.“); *Najsprawiedliwsza opinia o większości kobiet jest obrażą dla ich wyjątków.* („Най-справедливото мнение за повечето жени е обида за техните изключения.“); *Ładna kobieta jest zwykle muchomorem pięknym a trującym.* („Хубавата жена обикновено е мухоморка – красива, но отровна.“); *Kobieta wywarła na dzieje ludzkości bardzo mały wpływ duszą, ale ogromny ciałem.* („Жената е оказала нищожно въздействие върху историята на човечеството с душата си, и огромно – с тялото си.“).

Този дисбаланс е показателен и за още нещо, а именно за полярната, двойствена природа на жената, т.е. има своята биологична мотивация. По този начин мъжът индиректно я „открива“. Ние, за жалост, обикновено се фокусираме върху изразената отрицателна оценка в пословицата с рефлекс да защитим нейния обект, без да търсим каквито и да е основания за оценката, без да се запитаме какво я е породило. А паремийната картина показва, че негативната оценка не е тенденциозна и неоправдана. Напротив, тя има своите основания в живота и е много важен стимул за градивна и добронамерена критика на женските недостатъци, както и за самоусъвършенстване на пола. Представлява и ценно знание, точен индикатор за всичко в поведението на жената, което дразни, измъчва и вбесява мъжа, следователно е и латентна „инструкция“ за избягване на подобни реакции, както и надежда за обещаваща промяна в междуполовите отношения. 3) Дали бихме възприели буквално ругателните, афронтативни изказвания (псувни и др.). Знаем, че те са по-скоро вербален жест за сваляне на напрежението, нещо като психическа „детонация“, метонимия на действието. Така е и с повечето заканително негативни пословици, концентрирани върху боя, предназначен за жени. А това, че мъжът често заплашва или прави паремийни констатации, че жената не може да вирее без бой, съвсем не означава, че той наистина прилага на практика казаното. В такива случаи той просто набляга индиректно на нещо особено дразнещо в поведението ѝ, което го кара да асоциира с бой: *Jak chłop baby nie bije, to jej wątroba gnije.* („Ако мъжът не ступва жена си, черният ѝ дроб изгнива.“); *Виното е за пи-*

енъе, жените са за биенъе; Жена удри в тило да ѝ изпъдиши дяволите; Жена, ако се не бие на неделята веднож зад врато, она гнездо лови.

2.0. „Сексизмът“ като арена на борба за езиково равноправие или като натрупани предрасъдъци вследствие от неизживени комплекси?

Стремежът към езикова равнопоставеност на жените често е подплатен с комплекс за маргинализация и недооцененост, съчетан с илюзорна представа за вербална „експанзия“ от страна на мъжкото съсловие. Въпросът с полемичен заряд е обаче какво разбираме под смислена комуникация и какво правим, за да я постигнем.

Женското усещане, превърнало се в убеждение, за сексизъм се дължи на няколко причини:

1) Отказ от приемане на Сянката³ в себе си, т.е. на всичко негативно – определени архетипни склонности, лични недостатъци, непостигнато себеутвърждаване, неизживени комплекси, неосъзнат Анимус⁴. Именно интегрирането на Сянката според Ги Корно позволява да се освободят отношенията с мъжете от обвинителния им аспект (Корно 1999: 135). А степента на развитие на съзнанието, както отбелязва Пиа Скогеман, може да се измерва с умението за конфронтация със собствената негативна страна и със способността за нейното преобразяване (Skogemann 2003: 69). Ако Анимусът не е добре позициониран в женската психика, той дава различни негативни рефлексии. Един от тях е добре описан от Ги Корно: „*Тя със зъби и нокти поддържа незащитими в областта на разума мнения без нито един аргумент в тяхна подкрепа. Тя знае и това би трябвало да е достатъчно. Тук става дума за атака на Анимуса ѝ (...)*“ (Корно 1999: 68). Оттук неспособността на определен тип жени да приемат друга гледна точка и нетърпението им да заемат мястото на своите „господари“, които обвиняват в потисничество, експлоатация и недооценяване. А заимстват от тях дори методите им. И за това си има обяснение – Пиер Дако предлага своето: „*Чувството на вина се подсили от една определена категория жени – така наречените „феминистки“. Най-вече поради факта, че тези жени изведоха в общо правило личните си съдби. В резултат на трудно общуване с бащите, с майките си или със съпрузите си те се превърнаха в*

³ Термин на Ги Корно (Корно 1999).

⁴ Противоположната част от женската същност, която отговаря на мъжкото начало, мъжкия принцип в психо-характерологичната структура на жената. Архетипът на Анимуса възплащава фантазната представа за мъжкото у жената. В своя положителен аспект Анимусът представлява смелостта, поемането на инициатива, предприемчивостта, решителността и твърдостта, движението, действието, словото и духовността, енергията, която преобразува материята чрез волята си. Неосъзнатият и неутвърден от жената Анимус в психическото ѝ пространство поражда комплекс, психически смущения и личностен дискомфорт.

анти-майки, анти-жени, в анти-човеци, в анти-всичко и на първо място в анти-себе си“ (Дако 1999: 20). А колкото по-слабо е самолюбието при даден субект, толкова по-активно прибягва той до Другия като изкупителна жертва.

2) Липсата у жената на способност за удовлетворяваща сублимация. Тази липса лежи в основата на женския мазохизъм. И двата пола имат нужда от сублимация, защото чрез нея компенсират липсващото. Тази празнота при мъжете е свързана с драстично по-малкия принос в създаването и поддържането на живота и със завистта към женската гръд, бременността, раждането и майчинството. При жените – със завистта към фалоса. По-успешно се справят със сублимацията мъжете. За това говори и приносът им в културата. Разковничето на успеха е в умението на мъжа да сублимира невъзможността да ражда и кърми с творчество в съвсем друга сфера (чрез която излиза от ограничението си) – обществена, интелектуална, духовна. Компенсира биологичния „недостиг“ с нещо друго – културна пълноценност. Жената е в по-неизгодна позиция – нейните способности за сублимация са ограничени, следователно далеч не толкова успешни и перспективни. Тя търси компенсация (за липсата на фалос) в същата сфера – природно-биологичната, (не може да я напусне нито за миг) чрез бременността, раждането, детето, т.е. реално тя не постига истинска сублимация. Това до голяма степен обяснява и мазохистичната ѝ нагласа. Карен Хорни констатира, че в благоприятните случаи чувството на завист при жените прераства в стремеж на жената да има мъж и дете, като и по този начин е възможно самото чувство да води до понижаване силата на стимулите, които предизвикват стимулирането. В неблагоприятните случаи завистта е претоварена и от чувство за вина и не може да бъде плодотворна, „*докато в същото време мъжката неспособност за майчинство се усеща просто като непълноценност и затова може без каквито и да било вътрешни забрани да се превръща в мощна движеща сила*“ (Хорни 1996: 32 – 33). Това не означава, че трябва да определяме половете в йерархична перспектива – по-висш и по-нисш пол. Става дума за различна биологична конституция, която до голяма степен предопределя и психическата моторика – в крайна сметка мозъкът като „обиталище“ на психичната дейност е орган на човешкото тяло. Действително, психиката е крехка и силно податлива на въздействие, но резултатите от всевъзможни манипулативни интервенции са по-скоро девиантни явления за пола, отколкото негови естествени състояния. Упоритите твърдения на жената, че мъжът не признава правата ѝ и я маргинализира, също са една от проявите на женския мазохизъм – чрез склонността постоянно да се оплаква от „несправедливостта“ на мъжете и да поддържа ролята си на жертва. Така се стига и до третата причина

3) Занижена или напълно отсъстваща самокритичност. Без да съзнават, че използват Другия (мъжете) като огледало, като терен, на който про-

ектират собствените си комплекси и претенции, жените напълно се „оневи- няват“, прехвърляйки цялата отговорност за състоянието си на силния пол. Във всичко, сътворено от мъжа, търсят умисъл, който задължително се цели в тях. Вместо да подхождат критично към себе си, за да се усъвършенстват като личности и да подобрят комуникацията си с противоположния пол, те се смятат за „светици“, преследвани и изтезавани от „палачи“. По принцип, както забелязва Ги Корно, признаването на грешките и слабостите пред другия се изживява като допълнително поражение, което застрашава структурата на Аза. За да не загуби всичко, човек предпочита да запази силен образ за себе си и да се смята за жертва на злината на другия. А илюзията за „неразрешимостта“ на конфликтите между влюбените е продукт на крехкото самоуважение на единия или на двамата партньори. Едва когато разпознаем Сянката в себе си, пред нас ще се отвори пътят на опрощението и на съчувствието. А тези две състояния стават възможни, когато признаем, че в слабостта и злината си другият ни прилича. Ние често отблъскваме приемането на Сянката, защото тя разбива всекидневната ни илюзия за собственото ни съвършенство и за невинността на поведението ни (срв. Корно 1999: 346 – 348).

Този „онтологичен“ модел е завладял и езика.

3.0. Анти/основания за сексизъм в езика

Малгожата Карватовска и Йоланта Шпира-Козловска в изследването си *Lingwistyka płci. On i ona w języku polskim* (Лингвистика на пола. Той и тя в полския език) констатира, че поради по-обхватното значение на мъжколичните съществителни в полския език, те са по-често използвани от техните женски съответствия, което според двете изследователки е причина за езиковата невидимост на жените. Те привеждат многобройни примери за т.нар. езикова асиметрия в картината на двата пола. Според двете лингвистки тези примери свидетелстват за отрицателно отношение към жените и за позитивно или поне неутрално – към мъжете. На пръв поглед може да изглежда така, но под повърхностния вербален слой би трябвало да потърсим психологическите основания за даден езиков конструкт.

3.1. Реминисценциите на архетипния модел на женското ги има в езика. Жената винаги се е свързвала в мъжкото съзнание преди всичко с физическата привлекателност и плодовитостта. Останалото е на втори план. При мъжа е обратното – той е преди всичко професионалист в работата си и обществена личност, останалото е на втори план. Дори проституцията, известна като най-старата професия, е част от този модел. Това е и обяснението за семантичната асиметрия в еднакви изрази, отнесени към различен пол:

He is a professional (англ.) (досл.) – „Той е професионалист“
(упражнява престижна професия).

She is a professional (англ.) (досл.) – „Тя е професионалистка“

(упражнява най-древната професия, проститутка е).

He is a tramp – „Той е бездомен, скитник“

She is a tramp – „Тя е проститутка“⁵.

Следователно твърдението за езикова асиметрия със сексистки подтекст автоматично поражда полемика, която трябва да доведе до определен избор на аргументирана, а не просто безпочвено констативна или реферативна позиция.

3.2. Често се говори за пейоративизация на съществителните от ж. р. Много лексеми с първоначално неутрална, дори позитивна конотация постепенно деградират в семантично отношение, придобивайки сексуален колорит. Обяснението е същото като в предишния случай. А тази инволюция на понятието се дължи вероятно на преобладаващи изменения в характера и поведението на неговия прототип: *madame* (първоначално като любезно обръщение) става номинация за съдържателка на публичен дом.

3.3. По повод асиметриите в родовата система, където доминира мъжът, който определя родовата характеристика на глаголната форма в минало време – *Jeden mężczyzna i trzy kobiety poszli do kina.* („Един мъж и три жени отидоха на кино.“), – може също да се полемизира. Тази форма като актуален и днес езиков факт показва, че привидната потребност от обществена „акселерация“ по отношение на пола е твърде спорна и отразява по-скоро модна тенденция, отколкото психическа необходимост. Ако непременно очакваме промяна, горното изречение би прозвучало така: *Jeden mężczyzna i trzy kobiety poszły⁶ do kina*, за да компенсирате *невидимостта* на жената и да ѝ връчим „палмата на първенството“. Но това не би било нищо друго, освен дефективно изречение, издаващо драстична асиметрия в обратната посока. Така би бил отхвърлен статутът на безспорно по-силния (дори чисто физически) пол. Защо априорно доминатният мъжки род чрез класическите езикови форми трябва непременно да изразява пренебрежение, незачитане, омаловажаване на нежната половина на човечеството? И защо тези форми трябва да означават задължително жажда за себеизтъкване, мегаломания и някакъв вирилен екхибиционизъм? Не може ли да означават просто желание и рефлекс за закрила на по-деликатния и по-дребния физически пол? А защо да не бъдат и акт на езикова икономия?

Понякога поразява неистовият устрем непременно да се намери сексизъм там, където го няма. Много пъти не е ясно дали става дума за истински или за вменен сексизъм. На много неутрални изрази им се натрапва афронтативен характер. Един от младите противници на принудителните езикови промени (ученик) – участник в доста тенденциозно съставена анкета, посветена на езиковия сексизъм, – отговаря изключително точно и убедително: *“Skoro mamy dbać o nasz język, nie możemy usunąć z niego wyrażení, które są częścią naszej*

⁵ Примерите са взети от споменатото изследване (Karwatowska, Szypra-Kozłowska 2010: 20).

⁶ Формата *poszły* (‘отидоха’) определя женско-предметния род, за разлика от формата *poszli*, характерна за мъжколичния род.

*narodowej kultury, choćby nie wiem jak bardzo godziły w gusta kobiet, innych kultur, religii czy ras*⁷ (Karwatowska 2010: 274).

4.0. Заключение

Често се оперира произволно и плакатно с определени понятия и термини. Един от тях е сексизмът в езика, чието наличие се приема някак наготово, сякаш е повече от неоспорим факт, нещо като природен закон, който обаче трябва да бъде изкоренен, за да настъпи върховна справедливост. За тази цел всяко езиково явление „се огъва“ в тази посока, за да изиграе ролята на доказателство. За сексизъм може да се говори само когато дадено явление е плод на умишлена дискриминация и незачитане на пола. Тя обаче е много трудно установима. Първо, на езикова територия, особено в областта на граматиката, това е недоказуемо, и второ, ако се анализират основанията за един или друг феномен или изказ, ще се окаже, че те са твърде далеч от някаква зла умисъл и преднамерено омаловажаване. Проученият езиков материал на дълбинно равнище свидетелства за търсене и активиране на компенсаторни механизми от страна на мъжкия пол, които имат за цел по-скоро да привличат вниманието на жената, да провокират нейния интерес, както и нейната самокритичност и стремеж към самоусъвършенстване, да засилват междуполовия магнетизъм, а не да я унизят и компрометират. Езиковите факти показват, че ние сме равни и равноправни именно в различията си, благодарение на половата диференциация. Ако бихме били „равни“ в „еднаквостта си“, единият пол би бил винаги губещ. Жената трябва да си дава сметка за множество фактори: биопсихически, обществено-исторически, културни, личностно-индивидуални, преди да се почувства „жертва“ на т.нар. сексизъм. Самата тя се подценява, не вярва в собствената си ценност, щом като глорифицира всичко мъжко, издигайки го на пиедестал, на който и тя се опитва да се качи. Типично женската ценностност не е конкурентна в собствените ѝ очи. Затова се стреми да подражава във всичко на мъжете и да им съперничи. На езиков терен, от една страна се бунтува, че няма женски съответствия на определени мъжки номинации, а от друга, когато има такива, пак се бунтува, защото не ѝ звучат достатъчно престижно и ѝ се струват незначителни. Такъв е случаят с думата *колега*. Женското *колежка* вече е декаде; високомерно презряно, то излезе от употреба. Без да са наясно какво изобщо искат и каква кауза защитават, жените се вкопчват в „универсалното“, неутрализирано по род *колега*, защото им изглежда по-достойно за тях. Това като „автосексизъм“ ли трябва да се тълкува?

За да прикрием собственото си отрицателно поведение, ние го проектираме върху другия, вместо да се сблъскаме с него вътре в нас. А в ежедневието партньорите ни служат главно за това – да имаме кого да обвиним. Докато

⁷ „Щом трябва да се грижим за езика ни, не можем да извадим от него изразите, които са част от нашата национална култура, колкото и да скандализират вкусовете на жените, на другите култури, религии или раси“ (прев. мой – Д. Х.).

жената не осъзнае, че трябва вътрешно да интегрира своята женственост, а не да я разцепва на разум и чувство, тя ще премине в пълно и безвъзвратно отстъпление от женствеността. Докато също така не престане да търси отговорността за своето обезценяване във от себе си, тя ще укрепва положението си на жертва. Ако продължи да изживява различието си като минус, а не като достойна за уважение ценност, жената няма да може да възплъти тази ценност, а следователно не може и да очаква мъжете да я забележат и оценят подобаващо. А нека и не забравяме, че на равноправието съответства равна отговорност. Голяма заслуга за вътрешното сепление между разум и чувство в женското ментално пространство би имало интегрирането на Сянката, което, от своя страна, позволява да се освободят отношенията с мъжете от обвинителния им аспект. Вместо да се правим на камилски птици, бихме могли да влезем в диалог със Сянката под покрива си. Когато го направим и осъзнаем, че сме строители на собственото си нещастие, ще се научим и да преодоляваме пагубните състояния. Само истинското общуване може да гарантира сполука в работата по оттегляне на проекциите. Тя ангажира партньорите в съвместен, всеотдаен, съзидателен труд, вместо да ги конфронтира чрез взаимни упреци и присъди. Развивайки способността си да общуват помежду си, мъжът и жената постигат едновременно освобождаване и самопознание. Пътят към тази цел не е лек, но сериозното и отговорно отношение към богатия лингвистичен материал (особено паремиологичния), проникателното му, аналитично тълкуване и внимателното, компетентно и добросъвестно опериране с „авангардни“ термии като *сексизъм*, биха допринесли в значителна, дори решаваща степен за победоносното му извървяване.

БИБЛИОГРАФИЯ:

Ексерпирани източници:

Българско народно творчество 1963: *Българско народно творчество в дванадесет тома. Том 12. Пословици, поговорки, гатанки.* Минков, Цв. (съст.). София: Български писател. (съкр. БНТ.) // **Balgarsko narodno tvorchestvo 1963:** *Balgarsko narodno tvorchestvo v dvanadeset toma. Tom 12. Poslovitsi, pogovorki, gatanki.* Minkov, Tsv. (sast.). Sofia: Balgarski pisatel. (sacr. BNT.).

Български пословици и поговорки 1986: *Български пословици и поговорки.* Григоров, М., К. Кацаров, (съст.). София: Наука и изкуство. (съкр. БПП). // **Balgarski poslovitsi i pogovorki 1986:** *Balgarski poslovitsi i pogovorki.* Grigorov, M., K. Katsarov (sast.). Sofia: Nauka i izkustvo. (sacr. BPP).

Геров 1975: Геров, Н. *Речник на българския език*, том 1. София: Български писател. (съкр. НГ 1). // **Gerov 1975:** Gerov, N. *Rechnik na balgarskia ezik*, tom 1. Sofia: Balgarski pisatel. (sacr. NG 1)

Славейков 2003: Славейков, П. *Български притчи или пословици и характерни думи.* (ред.) проф. М. Арнаудов. София: „Захарий Стоянов“ (съкр. БППХД). // **Slaveykov 2003:** Slaveykov, P. *Balgarski pritchi ili poslovitsi i harakterni dumii.* (red.) prof. M. Arnaudov. Sofia: „Zahariy Stoyanov“ (sacr. BPPHD).

Kłosińska 2004: Kłosińska, K. *Słownik przysłów czyli przysłownik. Pochodzenie, znaczenie, zastosowanie.* Warszawa: Świat Książki (skrót SPP).

Przysłowia o kobiecej urodzie 2021: <http://www.tojakobieta.pl/to-i-owo/aforyzmy-o-kobietach.html> [07.04.2021] (skrót PKU).

Sokół Kubiak 2007: Sokół Kubiak, A. *Słownik frazeologiczny.* Warszawa: Imprint (skrót: SF).

Świerczyńska 2003: Świerczyńska, D. *Przysłowia są... na wszystko.* Warszawa: PWN (skrót PNW).

БИБЛИОГРАФИЯ

Алберони 2005: Алберони, Ф. *Еротизмът.* (Прев.) Мария Ладовинска. София: Колибри. // **Alberoni 2005:** Alberoni, F. *Erotizmat.* (Prev.) Maria Ladovinska. Sofia: Kolibri.

Корно 1999: Корно, Г. *Има ли щастлива любов?* (Прев.) Росица Ташева. София: Колибри // **Corneau 1999:** Corneau, G. *Ima li shtastliva lyubov?* (Prev.) Rositsa Tasheva. Sofia: Kolibri.

Дако 1999: Дако, П. *Жената и нейната дълбинна психология.* (Прев.) Румяна Гецова. София: Колибри. // **Daceau 1999:** Daceau, P. *Zhenata i neynata dalbinna psihologia.* (Prev.) Romyana Getsova. Sofia: Kolibri.

Хорни 1996: Хорни, К. *Женска психология.* (Прев.) Елиана Владимирова. София: Евразия. // **Horni 1996:** Horni, K. *Zhenska psihologia.* (Prev.) Eliana Vladimirova. Sofia: Evrazia.

Karwatowska, Szpyra-Kozłowska 2010: Karwatowska M., J. Szpyra-Kozłowska. *Lingwistyka płci. Ona i On w języku polskim.* Lublin: UMCS.

Michna 2018: Michna, N. A. *Kobiety i kultura.* Kraków: WUJ.

Skogemann 2003: Skogemann, P. *Kobiecość w rozwoju. Psychologia współczesnej kobiety.* (Przekł.) Piotr Billig. Warszawa: Eneteja.